

Дем'яненко А. А.

аспірант

Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця

м. Харків, Україна

МОРФОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК»

Процеси, що відбуваються у світовій економічній системі, супроводжуються посиленням соціальної орієнтації економіки та зосередженням на проблемах, пов'язаних із нерівномірністю розвитку населення різних країн. Необхідність орієнтації суспільства на зростанні добробуту та підвищенні якості життя зумовило популяризацію концепції людського розвитку. Оскільки нова парадигма соціально-економічного розвитку перебуває на стадії становлення існує ряд проблем, які розглядаються дослідниками. Зокрема, в економічній теорії інтерпретація поняття «людський розвиток» має багатоаспектний вираз, але водночас відсутнє єдине бачення щодо змістовного наповнення даного поняття.

На сьогодні у науковій літературі чимало українських учених досліджують теоретичний фундамент людського розвитку, серед яких Л. І. Безтелесна [1], О. А. Гриценко [2], О. А. Грішнова [3], А. В. Карпенко [5], І. Ю. Кочума [6], Е. М. Лібанова [7], М. В. Макоцьоба [8], О. О. Стрижак [12], Н. В. Томчук [13], І. Ф. Щербина [14]. Але вперше формування науково-обґрунтованого поняття людського розвитку було визначено у Доповіді про людський розвиток у 1990 р. фахівцями ПРООН як «процес розширення можливостей людей» [15]. Поняття було оновлено і доповнено представниками ПРООН в 2010 році [16], що свідчить про динамічний розвиток концепції і як наслідок, попереднє визначення недостатньо повно відображає сьогодення людського розвитку.

Дослідження сучасних поглядів щодо розуміння терміну «людський розвиток» із використанням морфологічного аналізу дало змогу ідентифікувати, виокремити та систематизувати основні елементи системи досліджуваної категорії – морфологічні ознаки. Залежно від підходу до розгляду певних ознак досліджуваного поняття, було здійснено їх групування у певні блоки: ключова характеристика поняття, складові компоненти людського розвитку, морфологічні ознаки поняття людського розвитку, результати людського розвитку, мета людського розвитку, рівень людського розвитку, що наведено на рис.

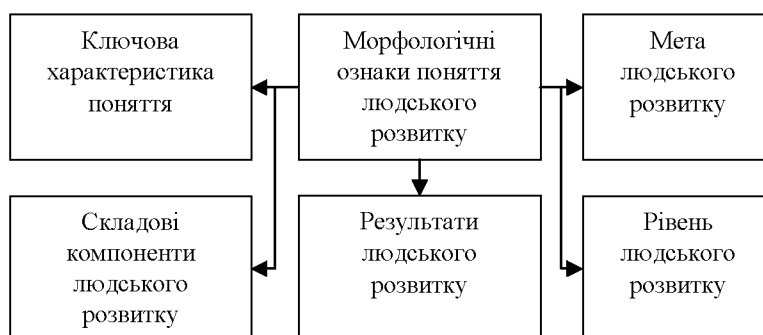


Рис. Морфологічні ознаки поняття людського розвитку

Комбінації морфологічних ознак утворюють низку варіантів опису поняття людського розвитку, за допомогою яких можна ідентифікувати міркування щодо

сутності поняття кожного з досліджуваних літературних джерел. Так, у результаті розрахунків, автором виокремлено найбільш типові ознаки поняття «людський розвиток».

Серед сукупності визначень досліджуваного поняття ключовою характеристикою є бачення людського розвитку як процесу розширення можливостей людини [3], [6], [7], [8], [9], [10], [14], [15], [16], і як процес розширення свобод вибору людини [8], [16]. Також серед ключових характеристик автори визначають людський розвиток як систему відносин [13], економіко-управлінську концепцію [1], та парадигму сучасного розвитку [4].

Основною метою людського розвитку науковці вважають: досягнення гідного рівня життя [5], [10], [15]; досягнення поставленої мети і виконання значимих для людини завдань [6], [9]; стале зростання якості життя усього населення [7], [11].

Узагальнення визначень та морфологічний аналіз поняття людського розвитку дав змогу систематизувати теоретико-методологічні ознаки сутності та змісту людського розвитку й зробити висновок про суттєву специфіку процесу розширення людських можливостей. Але серед сукупності визначень, запропонованих зарубіжними і вітчизняними авторами, ми погоджуємося з експертами ПРООН, які найбільш комплексно відобразили категорію людського розвитку у Доповіді людського розвитку у 2010 р., а саме: «розширення можливостей і свобод людей, створення таких умов, які б дозволили людям прожити тривале, здорове і продуктивне життя та досягати інших цілей, які мають значення; активно брати участь у формуванні справедливого та сталого розвитку на нашій планеті».

Література:

1. Безтелесна Л. І. Управління людським розвитком та його фінансове забезпечення в умовах постіндустріального суспільства : автореф. дис... д-ра екон.наук : 08.00.07 / Л. І. Безтелесна ; НАН України, Ін-т регіон, дослідж. – Л., 2011. – 37 с.
2. Гриценко О. А. Справедливість як підґрунтя людського розвитку / О. А. Гриценко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2013. – № 2. – С. 274–276.
3. Грішнова О. А. Людський розвиток : навч. посіб. / О. А. Грішнова. – К. : КНЕУ, 2006. – 308 с.
4. Дерій Ж. В. Регіональна парадигма якості життя та людського розвитку / Ж. В. Дерій // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2013. – № 4 (70). – С. 229–237.
5. Карпенко А. В. Рівень людського розвитку в Україні / А. В. Карпенко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/znptdau/2012_17_1/17-1-28.pdf. – Дата доступу: 24.02.2017.
6. Кочума І. Ю. Людський розвиток як чинник економічного зростання в Україні : автореф. дис... канд. екон. наук / І. Ю. Кочума ; НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж. – К., 2005. – 20 с.
7. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз : колективна монографія / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 328 с.
8. Макоцьоба М. В. Прогрес у людському розвитку регіонів України: методологія вимірювання та механізм забезпечення [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.07 / М. В. Макоцьоба ; Нац. акад. наук України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. – К., 2012. – 20 с.
9. Мацола М. М. Розширення можливостей людського розвитку сільського населення Карпатського регіону [Текст] : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.07 / Мацола Михайло Михайлович ; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. – К., 2010. – 210 с.

10. Проект Постанови про Концепцію переходу України до сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5749&skl=5. – Дата доступу: 24.02.2017.
11. Регіональний людський розвиток [Електронний ресурс] // Статистичний бюлетень Державної служби статистики України. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_gir_zb.htm. – Дата доступу: 24.02.2017.
12. Стрижак О. О. Теоретичні основи людського розвитку / О. О. Стрижак // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ» : зб. наук. пр. Темат. вип. : Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. – Харків : НТУ «ХПІ». – 2011. – № 15. – С. 107–116.
13. Томчук Н. В. Система соціально-економічного забезпечення людського розвитку в умовах трансформаційної економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01 / Н. В. Томчук ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2009. – 20 с.
14. Щербина І. Ф. Забезпечення людського розвитку через механізми бюджетного регулювання : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.07 / І. Ф. Щербина / НАН України ; Ін-т демографії та соціальних досліджень. – К., 2009. – 20 с.
15. Human Development Report 1990 [Electronic resource] // UNDP. – New York : Oxford University Press, 1990. – Available at: <http://www.hdr.undp.org/en/reports/>. – Access date: 24.02.2017.
16. Human Development Report 2010. The Real Wealth of Nations [Electronic resource]. UNDP. – New York : Oxford University Press, 2010. – Available at: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/270/hdr_2010_en_complete_reprint.pdf. – Access date: 24.02.2017.